

Accesul la justiție în Europa

Articolul 47 inclus în capitolul „Justiție” al Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene garantează dreptul de acces efectiv la justiție.

Context

În conformitate cu legislația internațională și europeană a drepturilor omului, statele membre ale UE trebuie să garanteze pentru toate persoanele dreptul de a se putea adresa instanțelor judecătorești sau unui alt organism alternativ de soluționare a litigiilor și de a putea obține compensații atunci când drepturile lor sunt încălcate. Acesta este dreptul de *acces la justiție*. De asemenea, în conformitate cu legislația UE, fiecare persoană are dreptul la recurs efectiv pentru aplicarea drepturilor care le sunt conferite de legislația UE. Un domeniu important este legislația în domeniul nediscriminării prin care dreptul UE interzice discriminarea pe criterii de sex, origine rasială sau etnică, orientare sexuală, vârstă, handicap și religie sau convingeri. Prezenta fișă conține informații cu privire la accesul la justiție, axându-se pe legislația împotriva discriminării, fără a include dreptul penal.

Aspecte principale

În absența dreptului de acces la justiție, o victimă nu își poate exercita drepturile sau remedia prejudiciul suferit.

Dreptul de acces la justiție poate fi împărțit în următoarele componente:

- dreptul la o audiere echitabilă și publică în fața unei instanțe judecătorești independente și imparțiale;
- dreptul de a beneficia de consiliere juridică, de a fi apărat și reprezentat pe parcursul unui proces;
- dreptul la asistență juridică atunci când o victimă nu se poate reprezenta singură în instanță și nu poate plăti onorariul unui avocat;
- dreptul ca o hotărâre într-un proces să fie pronunțată într-o perioadă de timp rezonabilă și de a obține o despăgubire adecvată.

Posibile evoluții

Termenele

În momentul înaintării unei acțiuni în instanță, o presupusă victimă trebuie să înceapă procedura într-un anumit termen de timp. Termenul trebuie să fie corect echilibrat: victima are nevoie de o perioadă suficientă pentru a decide dacă își poate susține cu succes cazul și dacă dorește să se adreseze instanței. Totuși, termenul nu trebuie să fie prea lung, deoarece astfel presupusul făptuitor este pus într-o situație incertă. În majoritatea statelor membre ale UE, termenele au o durată între trei și cinci ani. Totuși, în domeniul ocupării forței de muncă, perioadele tind să fie mult mai scurte, precum în Slovenia, unde termenul este de opt zile.

Statele membre ale UE trebuie să se asigure că termenele nu sunt prea scurte. Acestea ar putea avea în vedere posibilitatea de a permite ca termenul să înceapă să se deruleze doar atunci când victima ia cunoștință de încălcarea drepturilor sale.

Poziția juridică

În domeniul legislației împotriva discriminării, statele membre ale UE au obligația de a da asociațiilor, de exemplu organizațiilor neguvernamentale (ONG) și sindicatelor, dreptul de a înainta o acțiune în numele sau în sprijinul victimelor, cu permisiunea acestora din urmă. Unele state membre (precum Belgia, Ungaria și Irlanda) permit asociațiilor să prezinte cereri chiar și atunci când o victimă nu poate fi identificată sau atunci când există tipare de discriminare. O astfel de acțiune se numește acțiune de interes public. În afara domeniului legislației împotriva discriminării sau al legislației privind mediul, de obicei doar victima sau reprezentantul acesteia se poate adresa instanței.

Statele membre trebuie să aibă în vedere posibilitatea de a permite *acțiuni de interes public*. Acest lucru este important, deoarece de multe ori victimele nu înaintează ele însele acțiuni în instanță din următoarele motive:

- nu își cunosc drepturile;
- nu dispun de resursele necesare;
- se tem de consecințe negative, precum pierderea locului de muncă dacă depun plângeri împotriva angajatorului.

Durata procedurilor

Perioada de timp de care are nevoie o instanță pentru pronunțarea unei hotărâri depinde de complexitatea cauzei și de numărul de apeluri. Astfel, nu se poate spune cu exactitate cât timp ar trebui să dureze soluționarea unei cauze. În unele state membre ale UE; există întârzieri grave. Perioadele prea lungi de așteptare în cazul victimelor pot face ca dreptul acestora de acces la justiție să fie inutil. Întârzierile de lungă durată pot, de asemenea, să descurajeze victimele de la a se adresa instanței.

Statele membre ale UE ar trebui să analizeze posibilitatea introducerii unor proceduri rapide pentru cazurile urgente. Atunci când cazurile au legătură cu solicitări de sume mai mici de bani sau nu implică aspecte complexe de drept sau de obținere a probelor, ar putea fi instituite proceduri mai simple. Exemple de acest tip există în Austria, Belgia, Ungaria și Regatul Unit.

Cheltuielile de judecată și asistența juridică

Pentru numeroase persoane, costul înaintării unei acțiuni în instanță este prea ridicat. Toate statele membre ale UE oferă o anumită formă de *asistență juridică* prin care statul fie vă ajută să plătiți onorariul unui avocat, fie numesc un avocat pentru a acționa în numele dumneavoastră. Pentru a stabili cine are dreptul la asistență juridică, unele state membre utilizează o „evaluare a mijloacelor” pe baza situației materiale, iar altele iau în considerare și probabilitatea de succes a unui anumit caz.

Deși nu există un drept absolut la asistență juridică în temeiul legislației privind drepturile omului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) utilizează un test diferit. Aceasta analizează importanța dreptului a cărui aplicare o solicitați, precum și dacă refuzul acordării de asistență juridică vă va opri din încercarea de a obține o audiere echitabilă. Deoarece testul CEDO este mai generos, există o probabilitate mai mare ca numeroase victime din statele membre ale UE să nu beneficieze de asistență juridică deși ar trebui.

Statele membre ar trebui să asigure disponibilitatea asistenței juridice atunci când aceasta este necesară pentru asigurarea unui proces echitabil. Acestea trebuie să aibă în vedere și următoarele posibilități:

- înființarea unor centre care oferă consiliere juridică gratuită;
- încurajarea persoanelor în sensul încheierii unor polițe de asigurare juridică;
- încurajarea soluționării litigiilor de către organisme alternative de soluționare a litigiilor.

Dreptul la compensații

Victimele au dreptul la despăgubiri care să compenseze prejudiciul pe care l-au suferit și care să aibă un efect disuasiv pentru făptuitorii noi sau recidiviști. Despăgubirea este cea mai frecventă soluție. Nivelurile despăgubirii în cazurile de discriminare diferă considerabil între statele membre ale UE. Aceste diferențe nu pot fi explicate doar de variația costului vieții în diferite țări. În plus, nivelurile de despăgubire pot să nu fie suficient de ridicate pentru a-i descuraja pe făptuitori sau pentru a compensa prejudiciul provocat victimelor.

Statele membre ale UE ar putea analiza nivelurile despăgubirii în cazul discriminării pentru a asigura adecvarea acestora.

Căile de atac la nivel european și internațional

Atunci când persoanele nu obțin ceea ce solicită în instanțele naționale, se pot adresa organismelor de la nivel european sau internațional. Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) poate pronunța hotărâri în cauze care privesc încălcări ale dreptului UE. Cu toate acestea, plângerile împotriva încălcării drepturilor omului sunt de cele mai multe ori înaintate la CEDO, care monitorizează conformitatea cu Convenția europeană a drepturilor omului. De asemenea, Comitetul european al drepturilor sociale (CEDS) poate să primească plângeri „în nume colectiv” de la anumite organizații cu privire la încălcări ale Cartei sociale europene. Organismele Organizației Națiunilor Unite pot, de asemenea, hotărî cu privire la încălcări ale tratatelor ONU privind drepturile omului, dacă statul și-a dat acordul cu privire la această procedură.

Aceste sisteme au avantaje diferite. CJUE are norme stricte în ceea ce privește poziția juridică, ceea ce face dificilă intențarea efectivă a unei acțiuni. CEDO are un număr extrem de numeros de cazuri, ceea ce creează întârzieri în pronunțarea hotărârilor. Au fost introduse reforme în acest sens prin soluționarea în comun a cazurilor „repetitive”. CEDS poate gestiona doar plângeri primite de la anumite organizații, nu și de la persoane individuale. Accesul la organismele ONU nu este costisitor, deoarece nu este necesară reprezentarea de către un avocat, însă deciziile acestora nu sunt obligatorii din punct de vedere juridic.

Statele membre ale UE ar trebui să analizeze posibilitatea de a lărgi sfera normelor privind poziția juridică înaintea CJUE. Acestea ar trebui, de asemenea, să asigure introducerea în legislațiile lor a modificărilor impuse de hotărârile CEDO pentru evitarea încălcărilor repetitive. În plus, statele membre ar trebui să aibă în vedere să permită proceduri privind plângerile în temeiul tratatelor ONU, dacă nu au procedat deja în acest sens.

Informații suplimentare:

O prezentare generală a activităților FRA în domeniul accesului la justiție eficientă și independentă în Europa este disponibilă pe site-ul Internet al FRA la:

fra.europa.eu/fraWebsite/research/projects/proj_accessingjustice_en.htm

Raportul FRA Accesul la justiție în Europa: o prezentare generală a provocărilor și oportunităților (*Access to Justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*) va fi disponibil online la:

fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm